

Kloosterkerk – 1 oktober 2023
2 Koningen 2,1-18 – in de serie 'De overzijde'
ds. Rienk Lanooy

Gebed om ontferming

Wat is het
om mens te zijn:
examens zijn niet vereist
papieren worden
niet gevraagd
je bent
het al: mens –
en toch
is het altijd weer
zoeken
proberen
dansen op een koord
onbeslagen
ten ijs komen:
wie ben ik
wat maakt mij
tot wie ik ben
als ik het niet
iedere dag opnieuw
o God
horen mag
ook deze morgen:
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Wat is het
om mens te zijn:
de een
kunnen we missen
als kiespijn
de ander
voor geen goud
vreemd
al die ongelijksoortigheid:
hoe we ons
mateloos kunnen overgeven
aan de een
en volstrekt
kunnen vervreemden
van de ander
soms ook van wie we
dat nooit gedacht hadden
hoe houden
we elkaar vast
ook als het ingewikkeld is
blijven we elkaar zien
als mens
daarom bidden wij U
Heer, ontferm U...

Wat is het
om mens te zijn:
zo onbetekenend
als we zijn
in dat immense heelal –
en toch
is er het zachte licht
van de nazomer
de schoonheid
van de poëzie
de lach
de dans
en de muziek van Bach.
Vreemd
dat we de teugels
van de lelijkheid
zo vaak laten vieren
in onze strijd
om geld en macht
in de jaloezie
de leugen
het geweld.
We zijn mensen
met gebreken
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Bij de lezingen

'Elia in de hemel opgenomen', staat er in de vertaling boven dit hoofdstuk, maar alleen al aan de hoeveelheid tekst die de schrijver aan dat spectaculaire, nogal vurige en stormachtige levenseinde van de profeet besteed, welgeteld één vers, is af te leiden dat dit niet de kern is van het verhaal van de twee profeten Elia en Elisa. Het gaat immers niet alleen over afscheid, maar ook en vooral over nieuw begin. Elisa zal de taak van Elia op zich nemen en daartoe keren beide mannen terug naar het begin, naar de oorsprong, het nulpunt. Daar, bij de Jordaan – beter: door de Jordaan heen – gaat het weer opnieuw beginnen. En wat heeft een mens nodig, als-ie weer opnieuw begint?

Preek

Het zal u toch ook wel eens gebeuren dat u zichzelf de vraag stelt: waar gaat het nu in het leven eigenlijk om? Wat is er de essentie van? Soms komt zo'n vraag spontaan naar boven, maar nog vaker dringt hij zich op als ongenode gast wanneer de omstandigheden veranderen, vaak als ze ingrijpend veranderen: bij ziekte, rouw, het einde van een relatie, afscheid van een bepaalde fase in je leven. Juist dan verkrumelt de opgebouwde en aangegroeide buitenkant van het gewone leven. Al die dingen die ooit zo wezenlijk leken, waar je tijd en energie aan hebt besteed, blijken opeens betrekkelijk, ja, misschien wel ballast te zijn. Je weet, je voelt: het is tijd om afscheid te nemen van vertrouwde patronen, van vaste denkwijzen, van 'business as usual', van de gebruikelijke ontsnappingsroutes die je misschien al een leven lang een uitweg bieden als zo'n levensvraag – waar gaat het ook al weer om? – te dichtbij komt. Terug naar de essentie. Tijd om – wat dan heet – te resetten.

Niet altijd lukt dat, en al helemaal niet vanzelf. Het oude, vertrouwde leven is taai, patronen zijn ingesleten en er is zoveel waardoor je die vraag eenvoudig kunt ontlopen: vluchten in je werk, in de oppervlakkigheid, de boosheid en de verontwaardiging, de afleiding. Sinds on-line gokken gelegaliseerd is, las ik, zijn er bijna een half miljoen gokkers bij gekomen en ik vermoed dat een heel aantal ervan de vraag waar het nu echt om gaat in het leven niet zal beantwoorden met hun gokverslaving. Helaas draait 't er in hun leven wel om, maar het gáát er niet om. Vaak hebben ze een hekel aan zichzelf, maar tegelijkertijd lukt het niet om los te komen van wat hen zo in de greep houdt. Terug naar de kern, is geen sinecure. De overkant is vaak zo moeilijk bereikbaar. De essentie buiten beeld.

Het verhaal van zo-even, van de profeten Elia en Elisa gaat daarover, over die taak, die vraag, die wens om terug te keren naar de essentie, de kern, naar waar het nu werkelijk op aan komt in het leven, en hoe moeilijk dat is. En daarom zijn ze ook zo lang onderweg, die twee: maar liefst zes hele verzen. Ze gaan van stad naar stad, tot aan de Jordaan, ja er zelfs doorheen. Elia neemt afscheid, hij kijkt nog een keer terug. 'Wat heb ik gedaan met mijn leven, heb ik het volk, de koning kunnen houden bij de Tora, bij de weg naar het leven?' En Elisa, zijn opvolger, staat aan de vooravond van een nieuw begin als beoogd opvolger van Elia. 'Wat staat mij te doen?'

De vraag vandaag is niet: heb ik gedaan wat ik wilde doen, heb ik er alles uitgehaald wat er in zat, heb ik niks laten liggen, mijn bucketlist afgewerkt. De vraag is die naar de kern, naar de essentie en in de bijbel ligt het antwoord daarop verborgen in de schat van de Tora en de wijze waarop de Messias, waarop Jezus die Tora heeft gelezen en geleefd. En om daar te komen, bij die schat, zul je terug moeten, omdraaien, de weg omgekeerd gaan, alles loslaten en terugkeren naar het begin, naar het nulpunt. Dat kan zomaar een lange reis zijn, misschien wel de langste reis die je je kunt voorstellen, de langste reis naar binnen. Je zult er voor op pad moeten, de oversteek maken, het vertrouwde achter je laten.

En dat is precies wat die twee profeten doen, want goed beschouwd: hoe vreemd is de reis die ze maken? Ik zei al: het verhaal neemt er de tijd voor en het beschrijft de drie etappes volgens een vast patroon: van Gilgal naar Betel, van Betel naar Jericho en van Jericho tot aan, tot dóór de Jordaan. En de goede verstaander denkt misschien: het lijkt wel alsof die twee de intocht in het Beloofde land, de weg die Jozua met het volk eerder is gegaan nadat het veertig jaar in de woestijn heeft gezworven, nu achterstevoren doen. En zo is het. Ze gaan terug naar waar het ooit begonnen is, waar het volk het land betrad. ze gaan terug naar de oorsprong, naar de plek

van einde en nieuw begin. Alsof Elia moet leren dat zijn afscheid wel het afscheid is van zijn taak, maar niet het afscheid is van de zaak waar hij voor heeft gestaan. Alsof Elisa moet leren dat, nu het met hem verder gaat, hij zijn eigen weg moet gaan opnieuw door de Jordaan heen, als eens het volk.

Ja, gemeente. Je zult, eenmaal terug bij het begin, als je die vraag naar wat nu eigenlijk de kern is van het bestaan toegelaten hebt, zelf het beloofde land binnen moeten gaan, de oversteek moeten maken. Een ander kan dat niet voor je doen. Niet voor niets kan Elisa pas teruggaan naar het beloofde land als Elia afscheid van hem heeft genomen en in een stormwind is opgenomen bij de Eeuwige. En nu staat hij daar, nieuwbakken profeet aan de oever van het water, klaar om aan zijn eigen intocht te beginnen. Hij moet het alleen doen. Bij het begin beginnen. Ja, zo zijn we, permanente beginners, iedere dag beginnen we weer van voren af aan. Net als de Eeuwige zelf: 'God is ieder ogenblik nieuw', zei Edward Schillebeeckx.

Ja, nu staat hij daar aan de oever van de rivier die in de verhalen een zoveel diepere betekenis heeft dan je bij dat stroompje water zou denken. Ze staat voor de grens die je bijbels gesproken altijd weer over moet om opnieuw te kunnen beginnen. Die watervloed van je innerlijke weerstand, dat symbool van onwil en dat onvermogen om te gaan, van de kloof tussen waar je bent en waar je zou willen zijn, die scheiding tussen het al bekende land en het land dat van een andere orde is, beloftevol, maar soms zo wazig zichtbaar, dichtbij en tegelijkertijd zo bijna onbereikbaar ver weg.

Ida Gerhardt dicht in haar gedicht 'Het andere land':

Zacht is de waterkant,
zacht is de groene weide;
maar zachter kleurt het land
ginds aan de overzijde.

En staande hand in hand
wij zwijgend turen beiden
naar 't licht bewaasde land
ginds aan de overzijde.

Het riet, de oeverrand
fluis'tren te allen tijde
beloften in het land
ginds aan de overzijde.

Zoo na ons hart verwant
zoo ver van ons gescheiden;
het onbereikbaar land
ginds aan de overzijde.

Is er dan niets wat Elisa van Elia kan meenemen, wat hem helpt de barrière te slechten? Zijn we allemaal eenlingen die moederziel alleen en richtingloos door het leven gaan? Is er iets wat ons richting geeft, moed en uitzicht? Als Elisa wil gaan, ziet hij de mantel van Elia liggen. Hij raapt hem op. Hij heeft 'm al een keer gezien, die ene keer dat Elia hem tot zijn opvolger bestempelde door zijn mantel over hem heen te gooien. Nu is het zijn gewaad geworden. En hij slaat er mee op het water van de Jordaan en het vloeit uiteen en laat een pad voor hem in het midden.

Magie? Nee, het is een beeldende manier om te vertellen dat de geest van Elia nu op Elisa is neergedaald; dat is de geest van de Tora. Elisa mag zich nu omhullen met de mantel van de Tora en daarmee bekleed het Beloofde Land binnengaan. Opdat hij niet zal vergeten dat op de weg die hij gaat, op de levensweg die ieder mens gaat, je niet alleen bent. Niemand, ook Elisa niet, krijgt een schild van onaantastbaarheid mee in het leven. Niemand krijgt garanties op succes. Het leven is lastig, kent mislukkingen, zit tegen. Je leeft gezond, je bent aardig, doet je best, maar het zegt zo weinig.

Dirk de Wachter vertelde afgelopen week: “We moeten ons verdriet, het tekort en de moeilijkheden onder ogen durven zien. Niet om cynisch, boos en lastig te worden en anderen de schuld te geven van de moeilijkheden. De migranten, de boeren, de politici, de dokters, de jeugd van tegenwoordig, de ouderen. Het zijn altijd de anderen. Sommige politieke partijen spelen heel goed in op dat soort gevoelens, door te wijzen en te zeggen: die daar, zij zijn het probleem. Ik ben geen politicus. Maar de oplossing ligt volgens mij niet in wijzen naar anderen, maar in zelfreflectie. Wat kan ik doen? Hoe kan ik bijdragen aan een betere wereld, die meer verbonden is. Zorgzamer, inclusiever en saamhoriger, en die ook zorgt voor de mens in nood.” Om af te sluiten met de woorden: “Het klinkt bijna bijbels.”

Misschien kan dat 'bijna' er wel af. Er ligt een vraag in dit verhaal van de nieuwe profeet, nl. als je terug bent bij het nulpunt van het bestaan, zoekend naar wat er echt toe doet: laat je je dan bekleden met de mantel van Elia die nu van Elisa is, deze *Jas van belofte*, mogen de woorden van de Tora dan op je huid rusten, mogen ze ook wel eens schuren. Zullen ze je gids zijn, ook als de weg naar de overkant lang is en ver. Durf je te leven van gebod en belofte, die twee. Wil je de weg gaan van Jezus van Nazareth die als de nieuwe Elia terug ging naar de Jordaan en vandaar aan zijn weg begon?

Eerder deze dienst hoorden we dat hij, Jezus, met zijn vrienden het meer oversteekt naar de overkant. Ook dat is geen 'walk in the park'. Het water is wild, de wind is woest. *Waar is jullie geloof*, vraagt hij als het weer stil is geworden. Dat is geen vraag naar een soort algemeen godsgeloof, maar dat is de vraag naar de Tora: durf je erop te vertrouwen dat die woorden je door het water van de diepten heen zullen trekken, richting geven als die vraag zich opdringt, waar het ook al weer op aankomt in je leven; als je bent aangeland bent op een of ander nulpunt, en nieuwe richting zoekt.

Elisa gaat, alleen de profeten aan de overkant hebben het nog niet begrepen. Zij houden nog vast aan het oude vertrouwde, aan Elia: 'Zullen we uw meester gaan zoeken', vragen ze Elisa, die nu hun meester is, 'misschien is-ie ergens neergeworpen'. Zij kunnen geen afscheid nemen, want ze begrijpen nog niet dat het met ieder mens weer opnieuw moet beginnen. Door de Jordaan heen, naar de overkant, het beloofde land in, bekleed met het gebod en de belofte van de Eeuwige, dat hij er bij is.

bronnen:

- Ida Gerhardt, Verzamelde gedichten, Amsterdam: Athenaeum 2002, 43
- Jean Dohmen, 'Psychiater Dirk De Wachter: 'Het ware geluk zit niet in een Porsche'', FD van 29 september 2023
- Christine Nicolet / Michel Cornuz, II Rois 2,1-18: Ascension ou Pentecôte, <https://www.lire-et-dire.ch/>

Gebeden, stil gebed en onze vader..

Trouwe God,
dat voorgoed begonnen begin
van een wereld
die niet tevergeefs is
en van ons leven
dat gezien en gewild is,
dat voorgoed begonnen begin
zal telkens opnieuw
ook in onszelf
moeten beginnen
iedere dag weer –
bekleed ons daarom
zo bidden wij u
met uw mantel der liefde
met de woorden
van gebod en belofte
als leidraad
door het leven.

Daarom bidden wij u
voor wie geen richting
in het leven vindt
voor wie alsmat
op de vlucht is voor zichzelf
– de echte vragen ontlopend –

voor het leven
dat soms zo zwaar is
omdat het land
aan de overkant
zo onbereikbaar ver weg lijkt.

Wij bidden
voor wie de ander helpen
on te ontkomen
aan alles
wat verslavend kan zijn
dokters
therapeuten
verplegers
ouders
partners
voor de kinderen
die niet altijd
het goede voorbeeld krijgen.

Wij bidden voor mildheid
en vertrouwen
ook als dat beschaamd
kan worden
voor dat stapje extra

ook als we daar eigenlijk
geen zin in hebben.

Voor moed en troost
voor wie oud zijn
en naasten om zich heen
zien wegvallen
we noemen in het bijzonder...
voor wie tobt
met lijf en leden
we noemen in het bijzonder...
Wees dichtbij hen
bij ons
bij uw soms zo
radeloze en redeloze wereld.
Dat we daar doorheen
zicht blijven houden
op de overkant
het land ginds aan de overzijde
uw goede aarde
dat voorgoed begonnen begin
En hoor ons
als wij in stilte zeggen
wat we meedragen
in ons eigen hart...

Wanneer u vaker inspiratie ontleent aan de preken en gebeden die klinken in de Kloosterkerk, stellen wij u voor om een gift over te maken op NL 29 INGB 0000 0585 71 ten name van Stichting Kloosterkerk.

U steunt ons werk ermee!